

Bir Değer ve Eğitim Merkezi Olarak Aile

Prof. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM

2. Baskı

Prof. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM

BİR DEĞER VE EĞİTİM MERKEZİ OLARAK AİLE

ISBN 978-605-241-130-8
DOI 10.14527/9786052411308

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye’de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000’in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

1. Baskı: Kasım 2017, Ankara
2. Baskı: Şubat 2020, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
(0312 341 36 67)
(0535 292 34 31)

Yayıncı Sertifika No: 14749
Matbaa Sertifika No: 25931

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Prof. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM

1970 yılında Trabzon'un Yomra ilçesinde dünyaya geldi. İlkokulu Yomra'nın Kayabaşı Köyü'nde, ortaokulu ve liseyi Trabzon'da tamamladı. Lisans eğitimini Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü'nde, yüksek lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı'nda, doktora eğitimini Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Öğretmenliği Bilim Dalı'nda tamamladı. Meslek hayatına 1994 yılında öğretmen olarak başladı ve 1999 yılına kadar öğretmenliğe devam etti. 1999 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Rize Eğitim Fakültesi'ne öğretim görevlisi, 2006 yılında da Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ne öğretim üyesi olarak atandı. İlköğretim Bölüm Başkan yardımcılığı, Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı Başkanlığı, Eğitim Bilimleri Enstitüsü müdür yardımcılığı, Fakülte Yönetim Kurulu üyeliği görevlerinde bulundu. "Sakarya University Journal of Education" adlı derginin editörlüğünü yaptı. 22 Mayıs 2018 tarihinde İstanbul Medeniyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Temel Eğitim Bölümü'ne profesör doktor olarak atandı. Halen bu üniversitedeki görevine devam eden Sağlam, Çocuk Eğitim ve Bilim Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü, Temel Eğitim Bölüm Başkanlığı, Fakülte Yönetim Kurulu Üyeliği ve Senato Üyeliği görevlerini de yürütmektedir. Evli ve üç çocuk babası olan Sağlam'ın, Sosyal Bilimler Eğitimi, Bilinçli Tüketici, Vatandaşlık Eğitimi, Değer Eğitimi, Aile ve Sınıf Öğretmenliği Eğitimi alanlarında ulusal ve uluslararası alanlarda yayımlanmış çalışmaları bulunmaktadır.

ÖN SÖZ

Değerli bir varlık olarak insan, yaşamını değerler alanında devam ettirir. Değerler insana değer katar ve insanın değerini belirler. Değerli insan için ihtiyaçların sınırsızlığı dizginlenebilir. Aksi halde insan dünyadaki her şeye sahip olmak isteyebilir. Değerler insana sahip olduklarının bir emanet olduğunu, emanete ihanet edilmemesi gerektiğini hatırlatabilir. Sahip olduklarının farkında olmayan, ihtiraslarının esiri olan insanın kanaat sahibi olmasının kolay olmayacağını farkında olur. Kanaatin büyük bir hazine olduğu, hazineyi kaybeden insanın mutlu olmasının, çevresindeki insanları mutlu etmesinin mümkün olmayacağını; kanaatkâr olmanın çalışmaya, düşünmeye, akletmeye mani olmadığını bilir. İnsan yaşamında bazı şeyleri önemli bazı şeyleri de önemsiz olarak görebilir. Önemli gördüğü şeylere ayrı bir değer verip özen gösterirken, önemsiz gördüğü şeyleri görmezlikten gelebilir. İnsanlar kendileri için önemli olduğunu düşündükleri misafirleri için uzun hazırlıklar yapıp kusursuzluğa dikkat ederken başka zamanlarda aynı özeni göstermeyebilirler. Bu özen bazen öyle abartılır ki misafir, ev sahibini davet etmeye cesaret edemez ve misafirperverlik önem vermedeki abartıdan dolayı yerine getirilemez. Bu husus insanın neye önem verip vermediği ile ilgili bir durum olarak düşünülebilir.

İnsanların değeri, değerlerle beslenmeleri, çocuklarını değerlerle beslemeleri ölçüsünde artar. Eş seçimiyle başlayan ailenin var olabilmesi saygı, sevgi, sabır, sadakat, sorumluluk ve hoşgörü gibi değerlerin var olmasıyla mümkündür. İnsan yaptığı seçimlerle, tercihlerle hayatına yön verir. Böyle olmakla birlikte insan anne babasını, çocuğunu, doğacağı yeri tercih edemez. Zaten insan tercih edebilme imkânına sahip olmadığı şeylerden dolayı da sorumlu olmaz. Aynı insan ister görücü usulüyle, isterse başka usullerle evlensin aile sorumluluğunu üstlenmiş olur. Bunun farkında olmak gerekir. İnsan hayatında aile önemlidir, önemli olması gerekir. Bu yönüyle bir değer olarak aile, her şeye değer. Çocuğun yaşamında ailenin ilk eğitim merkezi olması aynı zamanda ailenin bir değer eğitim merkezi olması anlamına gelmektedir.

Ailenin bir değer eğitim merkezi olması, okulun değer eğitimindeki sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Bugünün dünyasında çocukları etkileyen birçok faktörün bulunması aileyi pergelin sabit ucu gibi değer

eğitiminin merkezinde yer almasını daha anlamlı hale getiriyor. Okul çağındaki çocukların eğitimi ailelerin eğitim sürecine dâhil edilmesiyle daha bir anlam kazanabiliyor. Bir değer olarak ailenin, bir değer eğitim merkezi haline gelmesinde okul ile işbirliği yapılarak aileler daha bilinçli hale getirilebilir. Değer eğitiminin yaygın etkisinin artırılmasında ailenin başından itibaren sürecin içinde yer alması, meselenin önemini farkında olması çocuğun yaşamı boyunca aileden beslenmesi bakımından büyük önem arz etmektedir. Çocuğun okula başlaması aileyi sorumluluktan kurtarmaz. Okul çocuğun eğitiminde aile ile işbirliği yaptığı ölçüde değer eğitiminde başarı sağlayabilir ve öğrencilerine değer katabilir. Okul da sorumluluktan kaçamaz. Toplumsal birer kurum olarak okul ve aile topluma değer katmakla sorumludurlar. Burada bir sorumluluk binişmesi söz konusu olmadığı gibi kurumların dayanışma göstermesi birbirini beslemesi gerekir. Ailenin ilk eğitim kurumu olması münasebetiyle değer eğitiminde de çok önemli görevi olduğunu, bu görev ve sorumluluğu devredemeyeceğini bilmesi gerekir. Burada önemli olan ailenin çocuğun değer eğitimine yönelik çok önemli bir görev ve sorumluluk üstlendiği gerçeğinin farkında olmasıdır.

Bu çalışma herkesin bildiğini herkese fark ettirmek amacıyla yapılmış, insanların hissiyatına tercüman olunmak istenmiştir. Bir değer olan ailenin değerlerle var olduğunu, aile üyelerinin değerleri içselleştirmeleri ölçüsünde aile birliğinin önemini koruyacağı dikkatlere sunulmak istenmiştir. Çalışmanın vücut bulmasına katkı sağlayan, bunun için beni cesaretlendiren hocalarıma, mesai arkadaşlarıma, öğrencilerime, aileme teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Başta, Değerli Servet Sarıkaya olmak üzere kitabın yayıma hazır hale getirilmesinde büyük bir titizlik gösteren Pegem Akademi Yayınevi Ailesi'ne yürekten teşekkür ederim. Çalışmanın aile değerinin fark edilmesine ve ailenin bilinçli bir değer eğitim merkezi haline getirilmesine katkı sağlaması dileğiyle...

Prof. Dr. Halil İbrahim SAĞLAM

18 Şubat 2020- İstanbul

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
-------------	---

1. BÖLÜM

DEĞER

Giriş.....	1
Değer ve Tanımı.....	4
Değerin Bazı Kavramlarla İlişkisi.....	7
Değer Tutum İlişkisi	7
Değer İnanç İlişkisi	9
Değer Norm İlişkisi.....	10
Değerlerin İşlevleri.....	10
Değer Kazanma Süreci.....	11
Değerlerin Sınıflandırılması.....	13
Sonuç.....	14

2. BÖLÜM

BİR DEĞER OLARAK AİLE

Giriş.....	17
Aile ve İşlevleri.....	19
Aile Değerleri	20
Saygı.....	23
Sevgi.....	25
Sabır	27
Sadakat	28
Sorumluluk	30
Hoşgörü.....	36
Sonuç.....	38

3. BÖLÜM

BİR DEĞER EĞİTİM MERKEZİ OLARAK AİLE

Giriş.....	41
Değer Eğitiminde Aile	43
Değer Eğitiminde Aile Stratejileri.....	47
Sonuç Çıkarma Stratejisi	48
Destekleme Stratejisi.....	49
Talepkarlık Stratejisi.....	49
Model Olma Stratejisi	50
Demokratik Karar Stratejisi	50
Sonuç.....	51

4. BÖLÜM

DEĞER VE KARAKTER EĞİTİMİNDE EBEVEYN TUTUMLARI

Giriş.....	53
Ebeveyn Tutumlarının Değer ve Karakter Eğitimindeki Rolü	54
Demokratik Ebeveyn Tutumu	56
Otoriter Ebeveyn Tutumu	58
Tutarsız Ebeveyn Tutumu	60
İlgisiz Ebeveyn Tutumu	61
Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu	62
Sonuç.....	65

5. BÖLÜM

BİR DEĞER OLARAK AİLEYE YÖNELİK TEHDİTLER

Giriş.....	67
Ailenin Değişimi	68
Aile Değerlerinden Uzaklaşılması.....	69
Aile İçi Şiddet	71
Bağımlılıklar.....	71
Tüketerek Tükenmek	73
Sosyal Medyanın Gizemine Aldanmak	76
Sonuç.....	78

Kaynakça.....	81
----------------------	-----------

1. BÖLÜM

DEĞER

Giriş

İnsan; dünyayı değiştiren, dünyaya egemen olan, değerler yaratan bir varlıktır. İnsanın yaşam çizgisini inandığı değerler belirler (Özden, 2005). İnsanlar hayatlarında nelere, ne düzeyde önem verdikleri onların yaşamlarında ne ölçüde yer ettiğinin de bir göstergesi olarak kabul edilebilir. İnsanlar yaşadıkları çevrede kişi ve nesnelere kendileri için ifade ettiği anlam çerçevesinde önem ve değer verir. Önem verme aynı zamanda değer verme ile çok yakından bağlantılıdır (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü [BASAGM], 2010). Bireyin çevresindeki olayların iyi ya da doğrudluğu konusundaki yargılarını oluşturan temel kavram “değer” olarak ifade edilmektedir. Değerler, çevredeki olayları belirli bir süzgeçten geçirip, davranışlara yön vermeyi sağlayan olgulardır. Bireyin değerlerinin bilinmesi, yaşantısındaki durumlar karşısında onun davranışlarının tahmin edilmesine yardımcı olabilir. Bu çerçevede değer, bireylerin tercihlerine öncülük etmekte ve bu durumda da değer kavramının incelenmesini önemli hale getirmektedir (Çalışkur, Demirhan ve Bozkurt, 2012).

Bireylerin yaşamında yol gösteren prensipler olan değerler bireyler ve gruplar arasında değişkenlik gösterebilir. Bir değer, eylem ve davranış biçimleri arasında seçim yapılmasına yardım eden bir davranış standardıdır. Kişinin davranışı nedeniyle toplumun ona verdiği ödül veya cezalar kişilerin davranışlarını değerlendirme tarzı ile yakından ilgilidir. Dayanışma araçları olarak da işlevde bulunan

değerler, toplumun ortak değerlerinin ortaya çıkmasına yardımcı olur. Böylelikle kişilerin sosyal rollerini seçmelerinde ve gerçekleştirmelerinde rehberlik etmektedir (Mengüşoğlu, 1971). Dünyada insanca bir yaşamın sürdürülebilmesi için belirli değerlerin var olması gerekir. Değerler insanın hayatını kolaylaştırdığı gibi toplumsal hayatı da düzenlemektedir (Akbalık, 2015). Değerli insanın, dünyaya değer kattığı ile ilgili herkesçe bilinen bir hikâyeye burada yer vermekte yarar olabilir. Hikaye şöyledir:

Bir baba, bir haftanın yorgunluğunun ardından pazar sabahı kalktığında bütün haftanın yorgunluğunu çıkarmak için eline gazetesini alır ve bütün gün miskinlik yapıp evde oturacağını düşünür. Oğlu koşarak gelir ve ne zaman sinemaya gideceklerini sorar. Baba, oğlunu bu hafta sonu sinemaya götüreceğine söz vermiştir, ama hiç dışarıya çıkmak istemediğinden bir bahane uydurmak istemektedir. Sonra gazetenin promosyon olarak dağıttığı dünya haritasına gözüne ilişir. Önce dünya haritasını küçük parçalara ayırır ve oğluna bu haritayı düzeltebilirsen seni sinemaya götüreceğim der. Sonra; “ohh be kurtuldum en iyi coğrafya profesörünü bile getirsen bu haritayı akşama kadar düzeltemez” diye düşünür. Kısa bir zaman sonra oğlu babasının yanına sevinç içinde koşarak gelir ve “baba haritayı düzelttim, artık sinemaya gidebiliriz” deyince adam önce inanamaz. Baba haritayı gördüğünde hayretler içinde bunu nasıl yaptığını sorar. Çocuk; “bana verdiğin haritanın arkasında bir insan vardı. İnsanı düzelttiğim zaman dünya kendiliğinden düzeldi” (Web, 1) diye cevap verir. Dünyanın düzelmesi için insanların düzelmesine, bunun için de insanların değerlerle yoğrulmalarına ihtiyaç vardır.

Değerler bireyin toplumla bütünleşen tarafı, toplumla arasındaki bağı, etkileşimini sağladığı yoldur. Değeri değerli kılan insandır. İnsanın olmadığı yerde değer bir anlamı olmayacağı için insan değere, değer de insana bir anlam katar (Dirican, 2013). Ortak değerler sistemi toplumsal bütünleşmeye katkıda bulunurken toplumsal düzenin garantisi haline gelmektedir. Değer sistemleri üst, eşit ve alt düzeyler olarak hiyerarşi oluşturduğundan değerler tek başı-

na değil bir başka değere bağlı olarak hayatiyet gösterir. Değerlerin öğrenilmesi çocukluktan başlamakta, çocuğun büyümesi ile birlikte değerler de artış göstermekte, zamanla çocuğun bu değerlerden hangilerinin önemli ya da önemsiz olduğunu ayırmayı başardığı görülmektedir (BASAGM, 2010).

İnsanlık tarihi boyunca insanlar hem bireysel yaşamlarını hem de sosyal yaşamlarını devam ettirmek, arzuladıklarına kavuşmak, endişe ettiklerinden kurtulmak amacıyla kendileri için neyin doğru, neyin yanlış olduğu, bireysel ve sosyal hayatları için neyi isteyip neyi istemedikleri konusunda inançlar, değerler ve paradigmlar geliştirmişlerdir. Ancak bunlar kimi zaman arzu edilen sonucu doğururken kimi zaman da arzu edilen sonucu doğurmaktan uzak kalmıştır. Beklenen, istenen sonuçları arttırmanın ve sürekli kılmanın; beklenmeyen, istenmeyen sonuçları azaltmanın ve süresini kısaltmanın nasıl olabileceğinin cevabı dinde, mitolojide, felsefede, sanatta, ideolojilerde, bilimde, özellikle de sosyal bilimlerde arana gelmiştir. Bunların her biri kendine göre duygu, düşünce ve eylemde bireylerin ve toplumların yararına uygun sonuç verecek birer ölçüt, değer, inanç ve paradigma önermiştir (Baş ve Hamarta, 2015).

Değer, toplumsal yapının kurallarını oluşturmak için gerekli olan zemini hazırlayarak, sosyal eylemin aktörü olan bireye toplumsal beklentileri dikkate alarak, kendi içinde tutarlı bir grup özelliğe göre seçim yapmasını sağlar. Bu bağlamda değerler; sosyal yaşamı düzenler, bireyler arası bağlılığı artırır. Birlikte yaşayan insanların hangi değerleri merkez alacakları konusunda konuşmaları, fikir birliğine varmaları gerekir. Farklı değerlere sahip kişiler arasında veya kuşaklar arasında oluşan farklı değerlerden kaynaklanan çatışmalar ortaya çıkabilir. Ancak bu çatışmaları da “barışmak, uzlaşmak ” gibi başka ortak evrensel değerler yardımıyla çözmek mümkündür. Değerler, bir yandan bilişsel süreçleri, bireysel tutum ve davranışları etkilerken, diğer yandan toplumun kültürel kalıplarıyla etkileşimde bulunur ve onları yansıtır (Lemin, Potts ve Welford, 1994). Sosyal-

leşme süreci içerisinde öğrenilen değerler, toplumdan topluma ya da zamana bağlı olarak değişebilmektedir (Budak, 2005).

Değer ve Tanımı

Değerler insanın tarih ve kültür varlığı olarak kendini gerçekleştirmesi bakımından olduğu kadar, kendisinin ne olduğunu bilmesi ve kendisini soruşturması bakımından da büyük önem taşır. Değerler hem eylem hem de bilme bakımından insanın var oluşunun temelidir (Günay, 2003). Bu süreçte insanlarda var olan değer yargılarına bakıldığında insandan insana, toplumdan topluma çağdan çağa değişim gösterdikleri görülmektedir (Erkızan, 2003). Değer, bireysel değerlendirme edimlerinin bir ürünüdür. Nesnelere değer veren, onları değerli değersiz kılan yalnızca insandır. Dünyada değerli olan ne varsa, kendi içinde bir değere sahip değildir. Nesnelere değer yükleyen insanlardır (Büyükdüvenci, 2003). İnsan, değerler alanında yaşayan bir varlıktır. Değer ise insanın çok yönlülüğünün bir sonucu olarak çeşitli disiplinlerin ilgi alanına giren bir konudur. Değerin ne olduğu, bir şeyin hangi özelliklere sahip olması ile değerli olacağı; evrenselliği ve zamana, kişilere ve toplumlara göre değişip değişmeyeceği meseleleri, ahlak felsefesi alanına katkıda bulunan düşünürlerin asırlardır cevaplarını bulmaya çalıştıkları önemli meselelerdir. Değer konusunda farklı görüşler olmakla birlikte, onun insan ile ilgili bir alan olduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır (BASAGM, 2010).

İnsanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özelliği değer var eden bir varlık oluşudur. Çünkü yalnızca insan tabiatında değere rastlamak mümkündür. İnsan kendine verilen üstün düşünme gücüyle tabiatın başka içerisinde yaşayacağı çevrede diğerlerinden farklı bir dünya oluşturur. Yaşama sorunu ile dünyaya gelen tek canlı varlıktır. Diğer canlılarla, özellikle de kendisine en yakın organizmalarla karşılaştırıldığında insan; ikili varlık yapısıyla ayrılır. Doğanın mekanik zorunluluğuna uyan mekanik yapısı, diğer yandan da me-